

Agnieszka Gołda

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0001-6571-5304>

Studia Etnologiczne i Antropologiczne, t. 23, nr 1
ISSN 2353-9860 (czasopismo elektroniczne)
<https://doi.org/10.31261/SEIA.2023.23.01.02>

Działalność wydawnicza mniejszości niemieckiej w województwie śląskim jako przykład jej trwania

.....

Publishing activity of the German minority in the Silesian Voivodship
as an example of its continuity

Abstract: This article presents the effects of the editorial activity of organisations representing the German minority in the Silesian Voivodeship – the German Community “Reconciliation and Future”, the Social-Cultural Association of Germans of Silesian Voivodeship and the Upper Silesian Eichendorff Culture and Meeting Centre. Since the 1990s, they have been active in publishing, resulting in magazines, publishing series and, less frequently, books. The aim of this type of output – as the content analysis has shown – is to maintain knowledge of the achievements of minority representatives, their contribution to the development of the region (literature, science, art) and to indicate current needs and aspirations. All publication undertakings characterised in the text allow the ethnos to persist in Silesia and to build its identity.

Keywords: German minority, Silesian voivodship, publishing activity, periodicals of national and ethnic minorities, continuity, German minority organisations

Słowa kluczowe: mniejszość niemiecka, województwo śląskie, działalność wydawnicza, czasopisma mniejszości narodowych i etnicznych, trwanie, organizacje mniejszości niemieckiej

.....

Wstęp

Mniejszości narodowe i etniczne zamieszkujące tereny Rzeczypospolitej reprezentują niejednolity poziom integracji, wewnętrznego porozumienia i postaw wobec społeczeństwa większościowego. Różnie także kształtują się ich aspiracje i możliwości rozwoju, czego przejawów należy poszukiwać w manifestowaniu swojej obecności. Jedną z form jej uzewnętrzniania, a jednocześnie upamiętnienia przeszłości, są media, w tym książki i czasopisma, będące elementami integrującymi zbiorowości. To właśnie one „działają jako »środki transportu«, propagują dominujące normy i wartości oraz sentymenty w społeczeństwie. Te ulegają rozpowszechnianiu i utrwalaniu, zachowują swą atrakcyjność dzięki »ciągłemu przenoszeniu« w ramach dyskursu medialnego” (Mieczkowska, 2020: 54).

Przez lata media mniejszości narodowych i etnicznych były w Polsce „uśpione”, bowiem polityka asymilacyjna i dążenia do monoetniczności narodu nie pozwoliły po II wojnie światowej nawiązać do międzywojennych tradycji edytorskich podjętych przez społeczność żydowską, niemiecką, ukraińską, tatarską itd. Obecność mniejszości w przestrzeni publicznej starano się nawet powstrzymywać:

Ograniczono i poddano pełnej kontroli działalność organizacyjną, sprowadzając ją prawie wyłącznie do folkloru i to tylko wobec wybranych, akceptowanych przez władze mniejszości. Systematycznie ograniczano szkolnictwo, zwłaszcza możliwość nauczania w językach mniejszości, ponadto było ono dostępne tylko dla wybranych mniejszości. Usunięto języki mniejszości i ich symbolikę narodową z życia publicznego oraz z przestrzeni publicznej. Można powiedzieć, że przestrzeń publiczna w Polsce została w okresie PRL całkowicie spolonizowana (Barwiński, 2016: 94).

Szczególny los przypadł Niemcom, którzy pozostali na terenach wyzwolonej Polski. Już w 1945 roku Rząd Tymczasowy „wydał dekret o wykluczeniu ze społeczeństwa polskiego osób narodowości niemieckiej, a w 1946 r. – o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa” (Chodubski, 2016: 395). Mówienie po niemiecku było nie tylko źle widziane, ale – nieformalnie – zakazane. Źle widziane było także samo przyznanie się do narodowości niemieckiej, stąd polonizacja szkół, małżeństw, wychowania, imion (por. Kurasz, 2018: 110–111). Zmiana stosunku państwa polskiego do mniejszości niemieckiej nastąpiła dopiero po 1965 roku, po orędziu biskupów polskich do niemieckich, ale już wcześniej, bo od połowy lat 50., można było zrzeszać się w organizacjach, przy czym kontrolowanych przez aparat państwowy (Chodubski, 2016: 396–397). Przez kilkadziesiąt lat po wojnie przedstawiciele mniejszości, w tym niemieckiej, pielęgnowali więc w sposób dyskretny język, zwyczaje i własną kulturę, pozostające przede wszystkim domeną życia prywatnego. Lata te należy uznać za stracone dla transferu tożsamości i kultury narodowej między pokoleniami (Kurasz, 2018: 111).

Dopiero rok 1989, a następnie uchwalenie *Ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* przyniosły nową jakość w aktywności grup mniejszościowych, także w zakresie mediów. Zapisy prawa, choć niejednokrotnie krytykowane, dały możliwość przeniesienia procesu kultywowania własnej tożsamości narodowej i etnicznej ze sfery towarzyskiej do publicznej i manifestowania odrębności kulturowych. W świetle wspomnianej ustawy mniejszości narodowe i etniczne miały pełne prawo do rozpowszechniania i wymiany informacji w swoich językach, a władze zostały zobowiązane

do podejmowania i wspierania działań zmierzających do „ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości” oraz „integracji obywatelskiej i społecznej”¹. Mniejszości mogły od tego momentu otrzymywać dotacje, między innymi na „wydawanie książek, czasopism, periodyków i druków ulotnych w językach mniejszości lub w języku polskim, w postaci drukowanej oraz w innych technikach zapisu obrazu i dźwięku” (Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r.: 9).

Umożliwienie i wzmocnienie działalności publikacyjnej – gdy zanalizować choćby zawartość bieżącej bibliografii narodowej – zostało wykorzystane przez między innymi mniejszości: litewską, żydowską, romską, używającą języka kaszubskiego uznanego za język regionalny, czy niemiecką. Postanowiono w tej sytuacji zbadać efekty zaangażowania przedstawicieli ostatniej mniejszości, zamieszkującej tereny województwa śląskiego, w tworzenie piśmienniczych środków dokumentujących jej trwanie, by odpowiedzieć na pytania badawcze: W jakich formach etnos archiwizuje własne osiągnięcia? oraz: Jakim celom służą przedsięwzięcia wydawnicze? Podjęcie tego typu rozważań było o tyle uzasadnione, że nie powstały dotychczas stosowne opracowania, w których można znaleźć informacje na temat sposobów dokumentowania dokonań i aktywności mniejszości niemieckiej w województwie śląskim, jednym z ciekawszych pod względem etnicznym regionów Rzeczypospolitej (Szczepański, Śliz, 2011: 240). Trzeba przyznać, że dopiero „U początków XXI wieku Polacy coraz chętniej akceptują przedstawicieli mniejszości narodowych i etnicznych jako współobywateli Polski, a sam region Górnego Śląska jest postrzegany jako kwintesencja współczesnej polskiej wielokulturowości” (Szczepański, Śliz, 2011: 244).

Metodami analizy i krytyki piśmiennictwa, analizy zawartości prasy, badania źródeł, obserwacyjną i funkcjonalną objęto komplet wydawnictw zwartych i ciągłych publikowanych w wersji tradycyjnej, papierowej, przez wszystkie niemieckie organizacje mniejszościowe mające siedziby na terenie województwa śląskiego, a przeznaczone dla dorosłego odbiorcy. Ważnymi pod względem wydawniczym miejscami dla tej mniejszości są Katowice, gdzie działa Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość”; Racibórz – miasto związane ze Śląkiem Opolskim, doświadczone po II wojnie światowej repolonizacją mieszkańców – z Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym Niemców Województwa Śląskiego²;

1 Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141, s. 9. Dalej, korzystając z tekstu ustawy, cytaty będą sygnować: Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r.

2 Towarzystwo to, podobnie jak Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość” z siedzibą w Katowicach, należy do Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce powołanego w 1991 roku (Pirutka, 2020: 59–60).

Rybnik z Fundacją Mniejszości Niemieckiej Województwa Śląskiego³; oraz Łubowice, niewielka wieś w gminie Rudnik z Górnośląską Fundacją Kultury i Spotkań im. Eichendorffa⁴. Spośród nich ta ostatnia organizacja działa najdłużej, bo od 1989 roku, początkowo jako Stowarzyszenie Eichendorffa, które w pewnym momencie funkcjonowało na terenie dwóch województw – śląskiego i opolskiego. W Łubowicach jeszcze przed powołaniem stowarzyszenia założono izbę pamięci Josepha von Eichendorffa (1788–1857) i uporządkowano cmentarz, na którym prowadzone były prace konserwatorskie (Niemann, 2003: 79). Po 10 latach zmieniono nazwę na obecnie obowiązującą. Od 1990 roku działa z kolei na Śląsku wielooddziałowe Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego (DFK) (Bytom, Gliwice, Zabrze, Katowice, Wodzisław Śląski, Racibórz, Rybnik, Tychy, Beskid Śląski). Rok później swoją działalność rozpoczęła Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość”, a najkrócej, bo od 2009 roku, funkcjonuje Fundacja Mniejszości Niemieckiej Województwa Śląskiego z siedzibą w Rybniku.

Wspomniane organizacje wspierają aktywność szkół, bibliotek, muzeów, archiwów, izb pamięci, popularyzują język niemiecki⁵, kulturę i literaturę, organizują konferencje poświęcone ich osiągnięciom (Szczepański, Śliz, 2011: 243). Tego typu działania mają na celu podkreślanie obecności mniejszości w przestrzeni regionalnej, popularyzowanie jej folkloru, osiągnięć artystycznych i sportowych, wspieranie prac edukacyjnych – a tym samym zachowanie ciągłości dziejowej społeczności zamieszkującej tereny współczesnego województwa śląskiego od wieków⁶ (np. Szczepański, Śliz, 2011: 236; Piruta, 2020: 49–53). To ostatnie zadanie jest istotne z oczywistych powodów, w tym – z uwagi na zaznaczanie swojej odrębności w społeczeństwie polskim i dla promocji niemieckości wśród młodzieży, która mimo pochodzenia nie identyfikuje się ze swoją przynależnością narodową lub czyni to rzadko (Sakson, 2012: 5). Dokonania o charakterze publikacyjnym pozwalają natomiast realizować bieżące cele organizacji mniejszościowych, informując o wydarzeniach i projektach, ale też utrwaląc tożsamość i podkreślać starania o charakterze integracyjnym oraz promującym kulturę mniejszości w społe-

3 Także i ta organizacja wspiera – jak deklaruje – projekty wydawnicze. W multikatalogu Biblioteki Narodowej w Warszawie, pełniącym funkcję bibliografii narodowej, nie odnaleziono jednak efektów tego typu działalności.

4 Lista współcześnie funkcjonujących w województwie śląskim organizacji mniejszościowych powstała na podstawie *Sprawozdania z pracy pełnomocnika wojewody śląskiego do spraw mniejszości narodowych i etnicznych za 2022 rok* (Szewczuk-Szturc, 2023: 7).

5 Wedle szacunków wśród przedstawicieli mniejszości niemieckiej w województwach: śląskim i opolskim, tylko 11% używało w domu języka niemieckiego (Sakson, 2012: 4).

6 Trzeba jednak pamiętać, że jedynie około 10% przedstawicieli mniejszości niemieckiej stanowią etniczni Niemcy (Rykała, 2014: 92).

czeństwie polskim. Może to sprzyjać dialogowi, a także przełamywaniu wszelkich barier.

Forma medialna

Nagromadzony przez lata dorobek przedstawicieli mniejszości niemieckiej, a także konieczność rozbudzania tożsamości narodowej, znalazły po 1989 roku ujście w postaci przekazów medialnych. Książki i czasopisma mniejszościowe biorą udział w procesach socjalizacyjnych i edukacyjnych oraz są narzędziem dialogu międzykulturowego. Te funkcje są istotne dla Niemców zamieszkujących województwo śląskie, którzy po zakończeniu II wojny światowej stali się przedmiotem wspomnianego wcześniej szczególnego traktowania ze względu na deklarowaną podczas okupacji przynależność narodową, a w latach 70. część z nich postanowiła opuścić Polskę w ramach akcji łączenia rodzin (Szczepański, Śliz, 2011: 237).

Mniejszość niemiecka województwa śląskiego komunikuje swoją obecność w przestrzeni województwa przede wszystkim w postaci wydawnictw ciągłych – czasopism i serii wydawniczych. Te pierwsze bywają niejednokrotnie dwujęzyczne, a więc są kierowane do własnej społeczności, dobrze znającej język przodków, ale też do tych spośród siebie, którzy nie władają nim w pełni swobodnie, oraz do polskiej większości. Należy zaznaczyć, że prasa wydawana w dwóch językach jest „istotnym narzędziem nawiązywania dialogu między narodami na wielu płaszczyznach: społecznej, politycznej, gospodarczej, kulturalnej, literackiej czy naukowej” (Marcol, 2010: 225). W tego typu publikacjach specjalizuje się Górnośląska Fundacja Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach. Celem jej inicjatyw, poza upamiętnieniem i promocją twórczości niemieckiego poety okresu romantyzmu urodzonego w Łubowicach, ochroną dziedzictwa materialnego w postaci ruin zamku, domu literata i cmentarza, jest aktywność wydawnicza (Niemann, 2003: 79). Tym zadaniem od listopada 2002 roku zajęło się koło naukowe, przy którym powołano Oficynę Editio Silesia, w której od 2003 roku ukazują się dwa periodyki: popularnonaukowy kwartalnik „Zeszyty Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur” (80 numerów) i naukowy „Rocznik Łubowicki = Lubowitzer Jahrbuch = Lubowicka Ročenka” (20 numerów). Pierwszym redaktorem naczelnym „Zeszytów Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur” została Joanna Rostropowicz z Uniwersytetu Opolskiego, do dziś pełniąca tę funkcję, a członkami redakcji byli: Norbert Honka i Krzysztof Smolarczyk, potem dołączyli Janusz Krosny, Przemysław Rostropowicz i Marta Rostro-

powicz-Miśko. Ta ostatnia jest też odpowiedzialna za „Rocznik Łubowicki = Lubowitzer Jahrbuch = Lubowicka Ročenka”. W Oficynie Editio Silesia drukowane są ponadto trzy serie wydawnicze: Śląsk w Europie = Schlesien in Europa = Slezsko v Evrope (12 tomów), Perły Literatury Śląskiej = Juwelien Schlesischen Literatur (17 tomów) i Ślązacy od Czasów Najdawniejszych do Współczesności = Schlesier von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart (6 tomów)⁷. Oprócz tego, poza seriami, ogłoszono dwie książki – Hansa Niekrawietza *Ausgewählte Prosa. Erzählungen, Genrebilder, Essays* (Łubowice/Lubowitz 2012) oraz Manfreda Kutymy *Światło rozumu i wiedzy. Nobliści śląscy 1901–1999 = Das Licht des Wissens und des Verstandes. Schlesische Nobelpreisträger 1901–1999* (Łubowice 2018). Obie pozycje ukazały się dzięki wsparciu Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce (Cykle wydawnicze, 2023).

W przeszłości również Niemiecka Wspólnota „Pojednanie i Przyszłość” prowadziła działalność prasową, publikując w latach 1993–2001 dwujęzyczny miesięcznik „Hoffnung. Die deutsche Zeitschrift in Oberschlesien = Czasopismo Niemców na Górnym Śląsku”⁸. Wszystkie numery są dostępne między innymi w bibliotece towarzystwa. Wspólnota była w 2011 roku także odpowiedzialna za przygotowanie księgi jubileuszowej o tytule *Przeszłość, pojednanie, przyszłość. 20 lat Niemieckiej Wspólnoty „Pojednanie i Przyszłość”* opublikowanej w oficynie Śląsk (Katowice 2010), ze zbiorem artykułów i felietonów autorstwa między innymi Dietmara A. Brehmera, wieloletniego przewodniczącego Wspólnoty, Magdaleny Białobrzeskiej, Remigiusza Jakubowskiego, Stanisława Bieniasza oraz przedrukowanymi materiałami źródłowymi i fotografiami dokumentującymi dokonania organizacji.

Wciąż aktywne na polu publikacyjnym jest Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców Województwa Śląskiego, w którym przygotowany jest biuletyn informacyjno-kulturalny „Oberschlesische Stimme. Informations- und Kulturbulletin des Deutschen Freundschaftskreises im Bezirk Schlesien”, ogłaszany od 1993 roku (jako dodatek do gazety „Wochenblatt”, z wielokrotnymi zmianami częstotliwości i podtytułu) pod redakcją Joanny Manderli, a później Moniki Plury. Towarzystwo zdecydowało się także docierać do młodszych czytelników, do których skierowało miesięcznik dla dzieci „Keks. Für die Pause = Na przerwę. Magazyn polsko-niemiecki = Deutsch-polnisches Magazin” pod redakcją Anny Ronin, a obecnie Anity Pendziałek. Z uwagi na przyjęte kry-

7 Część wydawnictw, dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, została zdigitalizowana i jest dostępna na stronie WWW Fundacji (*Materiały zdigitalizowane*, 2021).

8 Na stronie WWW Wspólnoty zamieszczono skrótove spisy treści wszystkich 51 numerów (część to numery łączone) (*Działalność – Wydawnictwo*).

teria analizy nie będzie on przedmiotem dociekań, ale warto zaznaczyć, że tytuł jest publikowany od 2013 roku na zlecenie Domu Współpracy Polsko-Niemieckiej i bezpłatnie dystrybuowany (*Media*, 2021). Biorąc pod uwagę wiek odbiorców, ten bogato ilustrowany magazyn nastawiony jest przede wszystkim na naukę języka niemieckiego dzieci szkół podstawowych, by wspierać edukację pozainstytucjonalną. Dlatego też na łamach periodyku można znaleźć krótkie teksty w wersji dwujęzycznej lub treści w języku niemieckim ze słowniczkiem tłumaczeniowym, ponadto mnóstwo gier, łamigłówek i krzyżówek wspomagających naukę języka. Magazyn dowodzi dbałości organizacji mniejszościowej o młodsze generacje, bo „By mówić o ochronie i trwaniu własnej kultury narodowej, nie sposób pominąć kwestii nowych pokoleń, które mają być odbiorcami i kontynuatorami jej transferu” (Kurasz, 2018: 105). Tego typu działanie jest tym cenniejsze, że udział młodzieży w organizacjach mniejszości niemieckiej jest – jak do tej pory – niewielki. Przedstawione w dalszej części analizy projekty wydawnicze mają charakter dokumentacyjny, naukowy lub doraźnie informacyjny i nie jest ich bezpośrednim celem zainteresowanie młodych i tym samym przyciągnięcie do organizacji. Temu służą inne, nowsze formy komunikacji, jak choćby dostępny w serwisie YouTube polsko-niemiecki magazyn kulturalny „SchauFenster”, który jednak ze względu na formę medialną nie będzie przedmiotem dalszej charakterystyki.

Promocja trwania

Celem czasopism mniejszości niemieckiej województwa śląskiego jest kultywowanie przeszłości, promowanie na ich łamach dotychczasowych osiągnięć, a jednocześnie przedstawienie aktualnych interesów. Ważnym ich zadaniem jest odwoływanie się do pamięci zbiorowej i historycznej (por. np. Szpociński, 2015). Przywoływana jest pamięć o minionych latach głównie w czasopismach naukowych i popularnonaukowych oraz w seriach wydawniczych, wzbogacają ją konteksty i odniesienia do teraźniejszości dzięki współczesnym osiągnięciom badawczym.

Dyskurs historyczny

Publikowanie materiałów historycznych stanowi swego rodzaju celebrację przeszłości mniejszości niemieckiej. W ten nurt wydawniczy wpisuje się kwartalnik „Zeszyty Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur” ukazujący się w wersji dwujęzycznej. Od początku celem inicjatywy było

„[...] podejmowanie głównie niemieckich wątków w kulturze Śląska, które w wyniku powojennej polityki niedemokratycznego systemu nie mogłyby się swobodnie rozwijać. Pragniemy, aby pismo, które oddajemy do rąk Czytelników, pomogło im zrozumieć skomplikowane nieraz sprawy i wydarzenia dziejące się w życiu społecznym i politycznym, jak również by przyczyniło się do budowy nowego jutra naszego regionu” (Rostropowicz, 2003: 5). Redaktor naczelna J. Rostropowicz zapewniła, że zeszyty będą wypełniane materiałami poświęconymi sprawom aktualnym, ale i historycznym, bowiem „przyszłość można budować wyłącznie na mocnych fundamentach; dla każdej społeczności jest to zawsze tradycja ukształtowana przez tych, którzy żyli i działali wcześniej” (Rostropowicz, 2003: 7). Ostatecznie czasopismo prezentowało jednak nade wszystko „interesujące i mało znane historyczne oraz kulturowe treści związane z kulturą na Śląsku” (Szuścik, 2004: 176).

Stąd też na łamach kolejnych numerów ukazują się materiały o profilu śląskoznawczym, promuje się w nich twórczość patrona organizacji, zamieszczając utwory jego autorstwa, a przy okazji innych literatów związanych z regionem, jak Heinza Piontka (1925–2003) czy Renaty Schumann (1934–2012). Niemalą częścią tekstów biograficznych i literaturoznawczych obejmuje się życie i dokonania J. von Eichendorffa, któremu artykuły poświęcili do tej pory między innymi: Margarethe Korzeniewicz, tłumaczka i eseistka związana z Uniwersytetem Wrocławskim, autorka książki o tytule *Joseph von Eichendorff. Inaczej* (Kotórz Mały 2021), Josef Gonschior, działacz mniejszości niemieckiej, i ks. Henryk Rzega, łubowicki duszpasterz zaangażowany w promocję dzieła poety romantycznego. Omawia się kolejne etapy jego życiorysu, przywiązanie do ziemi śląskiej, analizowane są wiersze, recepcja twórczości i materialna spuścizna rodu.

Czasopismo wypełniają też opracowania z zakresu historii sztuki oraz poświęcone osiągnięciom osób zasłużonych dla społeczności lokalnej, jak Michaela von Matuschka (1888–1944), pierwszego prezesa utworzonego w 1923 roku stowarzyszenia kulturalnego Opperlner Eichendorff Gemeinde, H. Niekrawietza (1896–1983), „liryka Odry”, Richarda Georga Spillera von Hauenschilda (1825–1855), poety i powieściopisarza znanego pod pseudonimem Max Waldau, Franza von Ballestrema (1834–1910), przemysłowca urodzonego w Pławniowicach. Przypomina się ponadto losy rodów panujących na Górnym Śląsku oraz rodzin szlacheckich zamieszkujących te tereny.

Zdarzają się także publikacje wspomnieniowe, które wyszły spod pióra Niemców pochodzących ze Śląska, którzy po II wojnie światowej opuścili Polskę. W tym miejscu warto wskazać odrębnie opublikowane w tej samej oficynie wydawniczej dzieło autorstwa wzmiankowanego H. Niekrawietza *Ausgewählte Prosa. Erzählungen, Genrebilder, Essays*

(Łubowice/Lubowitz 2012), będące antologią opowiadań, szkiców wspomnieniowych i esejów pisarza urodzonego w Obornikach Śląskich, który po II wojnie światowej zamieszkał w Bawarii.

Wracając do „Zeszytów Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur”, nie brakuje w nich również artykułów poświęconych wielokulturowości regionu zamieszkałego przez społeczności: polską, niemiecką, czesko-morawską i żydowską. Działania i wpływy przedstawicieli tych narodów na losy i rozwój regionu przywoływano do tej pory w materiałach wielokrotnie, co nie może dziwić, skoro po 1945 roku nie można było podejmować tego typu dyskursu.

Treść „Zeszytów Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur” uzupełniają teksty nawiązujące do materialnego dziedzictwa Śląska, jak baśnie i legendy. Drukuje się ponadto analityczne rozbiory literatury naukowej poświęconej Śląskowi, w tym jego historii, oraz sprawozdania z wydarzeń organizowanych w Górnośląskiej Fundacji Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Łubowicach, co czyni periodyk nie tyle – deklarowanym – popularnonaukowym, ale bliższym wypowiedzi naukowej.

Ciekawą konstrukcją treściową przybrał od początku „Rocznik Łubowicki = Lubowitzer Jahrbuch = Lubowicka Ročenka”. Składają się na nią stałe działy: Eichendorffiana, Silesiana i Varia, które wskazują główne kierunki zainteresowań redakcji. Na łamach rocznika ogłaszane są artykuły w języku polskim i niemieckim (nie jest to jednak wersja dwujęzyczna) związane z działalnością literacką patrona organizacji wydającej czasopismo i jego rodziną, opiekunami, nauczycielami i innymi osobami, które miały wpływ na kształtowanie postaw życiowych poety.

Eichendorffowa część rocznika, udowadniająca, że badania poświęcone literatowi wciąż się rozwijają, uzupełniona jest śląskoznawczą – z ciekawymi portretami śląskich osobistości. Przeważa w ostatnich latach – i to znacznie – nastawienie na prezentowanie sylwetek literatów, artystów i naukowców wywodzących się ze Śląska, na przykład Oskara Mertinsa (1858–1909), nauczyciela i badacza prehistorii, Horsta Bienka (1930–1990), pisarza, tłumacza i reżysera filmowego, Ernsta Josefa Krzywonia (ur. 1933), poety, publicysty i wykładowcy akademickiego, oraz filologów, filozofów, archeologów, egiptologów, historyków, językoznawców, ludoznawców mających związki ze śląską macierzą. Rządziej w tej części rocznika zamieszcza się materiały dotyczące zabytków regionu, ruchu teatralnego, powstań śląskich, kierunków rozwoju polityki społecznej Śląska. Dodatkowo, w Variach, drukowane są recenzje naukowe, omówienia i polecenia ciekawych książek, sporadycznie – sprawozdania z wydarzeń ważnych dla społeczności niemieckiej.

Oba scharakteryzowane czasopisma są przede wszystkim nośnikami wiedzy o J. von Eichendorffie i popularyzują jego spuściznę literacką,

czego dowodem jest również cykl dwujęzycznych edycji utworów literackich o tytule Perły Literatury Śląskiej = Juwelien Schlesischen Literatur. Dotychczas czterokrotnie w ramach serii wydano dokonania J. von Eichendorffa, a ponadto innych poetów i pisarzy publikujących od okresu romantyzmu, jak: Karla Eduarda von Holtei (1798–1880), Augusta Kahlerta (1807–1864), noblisty Gerharta Hauptmanna (1862–1946), Herthy Pohl (1889–1954), Waltera Meckauera (1889–1966), Friedricha Bischoffa (1896–1976) itd. Twórcy, których osiągnięcia literackie ukazały się w ramach serii Perły Literatury Śląskiej = Juwelien Schlesischen Literatur, pochodzili ze Śląska, w regionie tym rozpoczęli swoją działalność literacką lub przynajmniej odbywali studia na uczelni wrocławskiej. Starannie wydane tomy, bogato ilustrowane, ukazały się ze wstępami edytorskimi, kreslącymi tło historycznoliterackie i filozoficzne, a nie brakowało także opracowań krytycznych utworów i analiz literaturoznawczych. Perły Literatury Śląskiej = Juwelien Schlesischen Literatur to wartościowa inicjatywa, której celem od samego początku było ocalenie od zapomnienia często mało dziś już znanej twórczości Niemców związanych ze Śląskiem i promowanie jej – zarówno w oryginale, jak i jej przekładów. Te „perełki naszej literatury” służą upowszechnieniu utworów, literatów, języka, ale i tematyki śląskiej pojawiającej się w ich twórczości oraz wielokulturowości i wielowyznaniowości regionu.

Odmienne cele stanęły u genezy powołania serii Śląsk w Europie = Schlesien in Europa = Slezsko v Evrope, w ramach której między 2006 a 2021 rokiem wydano interdyscyplinarne prace zbiorowe zredagowane przez N. Honkę, J. Rostropowicz, M. Rostropowicz-Miśko, P. Rostropowicza, Gabrielę Jelitto-Piechulik, Felicję Księżyk, Przemysława Malinowskiego, Danielę Pelkę – badaczy reprezentujących Uniwersytet Opolski i zainteresowania zagadnieniami ekonomicznymi, prawnymi, politycznymi, literackimi i językoznawczymi. To spowodowało, że cykl książek wykracza treściowo poza problematykę mniejszości narodowych i etnicznych oraz popularyzowanie dorobku mniejszości niemieckiej, za to wpisuje się w szersze badania związane z funkcjonowaniem społeczności w kontekście polityki regionalnej, społecznej i kulturalnej. Tematykę zaprezentowaną w poszczególnych tomach ujęto w indywidualnych tytułach, jak przykładowo: *Województwo opolskie po wejściu do Unii Europejskiej – wymiar społeczno-ekonomiczny*, *Wpływ polityki społecznej na kreowanie pozytywnego wizerunku regionu*, *Wyzwania i oczekiwania*, *Wykluczenie społeczne w dobie transformacji ustrojowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, *Polityka kulturalna jako czynnik promocji i rozwoju regionu (na wybranych przykładach organizacji i instytucji użyteczności publicznej)*. Zagadnienia przedstawione w artykułach ukazują przemiany społeczności, struktur administracji regionalnej i infrastruktury – wobec kwestii liberalizacji i modernizacji życia społeczno-gospodarczo-poli-

tycznego. W tekstach pisanych przez teoretyków i praktyków znalazły się pogłębione refleksje na temat negatywnych doświadczeń współczesnego świata (np. eurosieroctwo, migracje, wykluczenie społeczno-gospodarcze czy cyfrowe, ubóstwo, niska konkurencyjność gospodarki śląskiej), ale i osiągnięć (jak demokratyzacja życia politycznego, polityka społeczna) oraz wyzwań (w tym budowanie tożsamości regionalnej, współpraca międzyregionalna i euroregionalna, społeczeństwa pogranicza, wielokulturowość, turystyka) – przede wszystkim na przykładzie Śląska, rzadziej innych regionów pogranicznych w Polsce, na tle procesów zachodzących w Unii Europejskiej. Problematyka mniejszościowa stanowiła – jak dołąd – jedynie drobny element podjętych przez autorów tematów, ponieważ zadaniem redaktorów odpowiedzialnych za kształt zeszytów serii było wskazywanie najbardziej palących problemów dawnego i współczesnego Śląska oraz konstatacje dotyczące czynników rozwoju regionu w jego różnorodnych aspektach.

Jeszcze inną formą zaznaczania obecności mniejszości niemieckiej w województwie śląskim są dwujęzyczne i popularnonaukowe słowniki biograficzne. Ślązacy od Czasów Najdawniejszych do Wpółczesności = Schlesier von den frühesten Zeiten bis zur Gegenwart są serią ukazującą się od 2005 roku pod redakcją J. Rostropowicz. Obejmuje ona nie tyle faktograficznie opracowane biogramy, ile raczej „portrety Ślązaków”. Zawartość cyklu stanowi zbiór opowieści o ważnych dla regionu postaciach oraz o tych, którzy odegrali swoją rolę w mniejszych, lokalnych społecznościach. Zaprezentowano osoby, które na Śląsku się urodziły i spędziły życie, osiągnęły sukcesy, jak i te, które jedynie tu się urodziły, ale zrealizowały swoje pomysły poza nim. Ślązakami dla redaktorów słownika byli ponadto ci, którzy co prawda nie urodzili się na tej ziemi, ale na niej pracowali. Kryterium pochodzenia geograficznego / etnicznego potraktowano zatem wyjątkowo szeroko. Co ciekawe, w wydawnictwie uwzględniono sylwetki osób, które rzadko wspominano po II wojnie światowej, w wyniku czego stały się zapomniane. Umieszczono biogramy świętych, kapłanów i zakonników, teologów, polityków, literatów, przedstawicieli władz, arystokracji, uczonych. Na uwagę zasługuje też inny słownik biograficzny, autorstwa M. Kutymy, pt. *Światło rozumu i wiedzy. Nobliści śląscy 1901–1999 = Das Licht des Wissens und des Verstandes. Schlesische Nobelpreisträger 1901–1999* (Łubowice 2018) – przegląd trzynastu biogramów, który powstał, bo „O sławnych Ślązakach nigdy za wiele” – jak zaznaczono we wstępie. Także i to wydawnictwo odbiega formą od standardowych źródeł informacyjnych, prezentując życie noblistów w formie obszernych szkiców, a nie schematycznie podanych faktów.

Dyskurs współczesny

Pozostałe wydawnictwa drukowane przez organizacje mniejszościowe w województwie śląskim łączą informacje o przeszłości z aktualnymi, jak te związane z Niemiecką Wspólnotą „Pojednanie i Przyszłość” i D.A. Brehmerem, publikującą miesięcznik „Hoffnung. Die deutsche Zeitschrift in Oberschlesien = Czasopismo Niemców na Górnym Śląsku”. Łamy periodyku wypełniały materiały bieżące, interesujące dla Wspólnoty w danym momencie, ale i nawiązujące do jej trwania na ziemi śląskiej. Stąd też drukowano wywiady z przedstawicielami państwa niemieckiego wypowiadającymi się na tematy ważne dla mniejszości w kontekście jej funkcjonowania w Polsce, przedrukowywano przemówienia przedstawicieli rządu niemieckiego oraz pracowników polskiego ministerstwa spraw zagranicznych w kwestiach między innymi bezpieczeństwa międzynarodowego. Pojawiały się też artykuły ogólniejsze, w których wskazywano rolę wychowania na rzecz zbliżenia międzynarodowego, europejskiego (w kontekście przyszłego wejścia do Unii Europejskiej), ale i szczegółowe, bliskie publicystyce, z odniesieniami do wielokulturowej, trudnej historii najnowszej Górnego Śląska (np. obóz pracy w Świętochłowicach-Zgodzie). Tego typu informacje znalazły się również w pracy zbiorowej *Przeszłość, pojednanie, przyszłość. 20 lat Niemieckiej Wspólnoty „Pojednanie i Przyszłość”* (Katowice 2010), w której M. Białobrzaska napisała o D.A. Brehmerze, dzielącym los z innymi przedstawicielami swojej grupy: „Założyciel Górnośląskiego Towarzystwa Charytatywnego znał nędzę z autopsji. Jego matce odebrano mieszkanie, musieli, jak tysiące innych mających wcześniej grupę I i II Volkslisty, żyć w slumsach okręgu przemysłowego. Przez władze polskie określani byli jako zdrajcy narodu polskiego” (Białobrzaska, 2010: 19). Jednocześnie autorka wypowiedzi podkreśliła, że postawy społeczeństwa polskiego pomogły jemu i innym członkom mniejszości niemieckiej, którzy pozostali w Rzeczypospolitej po 1945 roku, zdobyć wykształcenie i pozostać na Śląsku. Sam D.A. Brehmer wspominał, że choć wychowany i dorastający w Polsce nie może „nie pamiętać o wysiedleniach, nędzy i wynaradawianiu”, ale równocześnie zdawał sobie sprawę, że większości polskiej trudno było zaufać Niemcom po tym, co działo się podczas II wojny światowej (Białobrzaska, 2010: 20).

Charakteryzowano też na łamach „Hoffnung. Die deutsche Zeitschrift in Oberschlesien = Czasopismo Niemców na Górnym Śląsku” życie i osiągnięcia ważnych lub popularnych w regionie postaci, na przykład przemysłowca Johna Baidona (1772–1846), przywódcy narodowego i polityka Wojciecha Korfantego (1873–1939), działacza socjaldemokratycznego Johanna Kowolla (1890–1941?), a nawet piłkarza – Ernesta

Wilimowskiego (1916–1997). Treści polityczne i historyczne uzupełniano wspomnieniami dawnych mieszkańców Śląska.

Początkowo także niemieckojęzyczny „Oberschlesische Stimme. Informations- und Kulturbulletin des Deutschen Freundschaftskreises im Bezirk Schlesien” zawierał artykuły historyczne, wspomnieniowe i przeglądowe – z czasem jednak stał się trybuną informacyjną dla szeregu oddziałów Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców w województwie śląskim, prezentujących na jego łamach wiadomości z regionu – o swoich dokonaniach kulturalnych, edukacyjnych, społecznych, sportowych, religijnych, charytatywnych. Ważne dla tej społeczności były też każdorazowo wybory parlamentarne, w których brali udział jej przedstawiciele, sprawy nauczania języka niemieckiego w szkołach, dbałość o zabytki materialne, jubileusze, spotkania, przeglądy, konkursy – szeroko opisywane i dokumentowane zdjęciami. Felietony, komentarze, opinie i sprawozdania wypełniają łamy biuletynu, promującego aktualnie aktywizm, kolektywizm, dążenia przyszłościowe, dbałość o własną kulturę, tradycję i język.

Zakończenie

Wielokulturowość Polski jest nadal niewielka⁹, ale obecność etnosów zauważalna. Przykładem tego jest mniejszość niemiecka, między innymi za sprawą aktywności publikacyjnych reprezentujących ją organizacji. Instytucjonalność mniejszości niemieckiej zwiększa jej możliwości rozwoju. Towarzystwa mniejszościowe podejmujące działania o charakterze edytorskim udowadniają tym samym nie tylko swe zaangażowanie, ale także dowodzą dojrzałości i odpowiedzialności za praktyki trwania mniejszości w przestrzeni regionu.

W wydawanych na terenie województwa śląskiego czasopismach, seriach i książkach mniejszości niemieckiej przeszłość łączy się ze współczesnością: „O ile można stwierdzić, że zasadniczym kontekstem dla pamięci jest historia, o tyle nie łatwo [!] jest wyznaczyć owego kontekstu dla pary pojęć historia i pamięć, gdyż oba one przez swoją wieloznaczność wprowadzają nas w sferę interdyscyplinarności” (Wilk, 2017: 197). W trwaniu mniejszości narodowej, dokumentowanym drukowanymi materiałami,

9 Świadczą o tym wstępne wyniki narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w 2021 roku. W ich świetle 3,5% mieszkańców Polski zadeklarowało inną niż polska identyfikację narodowościową (są to nie tylko przedstawiciele mniejszości narodowych i etnicznych wyróżnionych w świetle ustawy, ale też obcokrajowcy). Warto zaznaczyć, że pochodzenie niemieckie wskazało 9,9% tych, którzy podali inne niż polskie (dało to przedstawicielom tej grupy trzecie miejsce, po śląskim i kaszubskim) (*Wstępne wyniki*, 2023: 1, 3).

konsolidują się ważne tu i teraz dla niej sprawy z kliszami przeszłości. Bez nich nie ma możliwości rozwoju, jak podkreśliła J. Rostropowicz, anonsując wydanie „Zeszytów Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur”. Dlatego też w ogłaszanych tekstach przywołuje się fakty historyczne, wspierane wciąż odkrywaniem źródłami, by świadomie budować byt współczesny. One również – co oczywiste – pozwalają pielęgnować pamięć o przodkach, wspólnych z większością polską dziejach – nie zawsze łatwych. Nie brakuje w zanalizowanych wydawnictwach wspomnień tych, którzy musieli opuścić Śląsk po 1945 roku w wyniku działań o charakterze politycznym, wyrażających tęsknotę za ziemią utraconą (np. u H. Niekrawitza), lub doświadczających szykan ze strony państwa, ponieważ w tym kraju pozostali (np. w publikacjach sygnowanych przez Niemiecką Wspólnotę „Pojednanie i Przyszłość”). Tego typu ilustracje przeszłości nie zdominowały jednak kart publikacji mniejszości niemieckiej województwa śląskiego. Ważniejszy jest dialog z polską większością, bo „Prezentacja dorobku kultury niemieckiej zarówno członkom mniejszości niemieckiej, jak też społeczności stanowiącej większość, przyczynia się do porozumienia między oboma narodami” (Wittek, 2009: 93).

Przedstawiciele mniejszości niemieckiej kolekcjonują więc obrazy przeszłości, utrwalają je na łamach publikacji, ocalając od zapomnienia. Przywołują fakty, osoby i miejsca ważne dla nich i dla możliwości trwania w społeczności większościowej. Organizując własne media – traktowane jak nośniki pamięci – dbają o swoją przyszłość, wyraźnie zaznaczając obecność na śląskiej ziemi oraz podkreślając wkład do życia naukowego, kulturalnego i literackiego. Widać to choćby po zawartości serii Śląsk w Europie = Schlesien in Europa = Slezsko v Evrope, która służy rozwojowi nie tylko mniejszości niemieckiej, ale dodatkowo sprzyja rozwojowi wiedzy na temat potrzeb i problemów regionu i jego mieszkańców. Na jej łamach pojawiają się dyskursy poświęcone temu, co już było, co jest – i co będzie się działo na Śląsku w kontekście społecznym, ekonomicznym, politycznym i kulturalnym.

Scharakteryzowane projekty wydawnicze promują osiągnięcia mniejszości niemieckiej województwa śląskiego i stanowią pluralistyczne narzędzia do prezentowania dorobku przedstawicieli wspólnoty. Publikacje te dalekie są od udziału w sporach politycznych, a ich redaktorzy dbają o kultywowanie obrazu Śląska jako regionu zróżnicowanego, bogatego kulturowo i literacko. Stanowią również kronikę funkcjonowania społeczności niemieckiej w województwie śląskim, porządkują jej przeszłe i współczesne dokonania i pełnią funkcję katalizatora opinii społecznej, integracji, edukacji.

Bibliografia

- Barwiński M., 2016, *Mniejszości narodowe i etniczne w polskiej przestrzeni publicznej*, „Studia z Geografii Politycznej i Historycznej”, t. 5, s. 93–114.
- Białobrzeska M., 2010, *Mniejszość niemiecka jako pokojowy pomost między narodem polskim i niemieckim*, w: *Przeszłość, pojednanie, przyszłość. 20 lat Niemieckiej Wspólnoty „Pojednanie i Przyszłość”*, Katowice, Śląsk, s. 19–29.
- Chodubski A., 2016, *70 lat do różnorodności. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, t. 13, s. 395–408.
- Cykle wydawnicze. *Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa*, 22.03.2023, <https://www.eichendorff.pl/pl/publikacje/cykle-wydawnicze> [dostęp: 17.04.2023].
- Działalność – Wydawnictwo*, <http://deutshegem.eu/pl-22.php> [dostęp: 17.04.2023].
- Kurasz I., 2018, *Wyzwania mniejszości narodowych i etnicznych w dobie globalizacji na przykładzie mniejszości niemieckiej Dolnego Śląska*, w: A. Adamczyk, A. Sakson, C. Trościak, red., *Europejskie i polskie doświadczenia z etnicznością i migracjami w XXI wieku*, Poznań, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, s. 105–116.
- Marcol A., 2010, *Wykorzystanie Internetu w prezentowaniu polsko-niemieckiej prasy dwujęzycznej publikowanej po roku 1989*, „Studia Bibliologiczne”, t. 18, s. 225–235.
- Materiały zdigitalizowane. Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa*, 5.06.2021, <https://www.eichendorff.pl/pl/publikacje/materiały-zdigitalizowane> [dostęp: 17.04.2023].
- Media*, 2021, <https://dfkschlesien.pl/media/> [dostęp: 17.04.2023].
- Mieczkowska M., 2020, „Rozhľad” – serbołużycki obraz świata pogranicza polsko-niemieckiego, w: P.J. Krzyżanowski, B.A. Orłowska, K. Wasilewski, red., *Mniejszości narodowe, etniczne i religijne na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Perspektywa interdyscyplinarna*, Gorzów Wielkopolski, Akademia im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie Wielkopolskim, s. 53–70.
- Niemann J., 2003, *Górnośląskie Centrum Kultury i Spotkań im. Eichendorffa w Lubowicach*, „Zeszyty Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur”, nr 1, s. 79, 81, 83.
- Piruta J., 2020, *Zarys dziejów mniejszości niemieckiej w Polsce. Przegląd działalności politycznej, społecznej i kulturalnej*, „Miscellanea Historico-Iuridica”, t. 19, z. 2, s. 47–67, <https://doi.org/10.15290/mhi.2020.19.02.03>.
- Rostropowicz J., 2003, *Słowo od redaktora*, „Zeszyty Eichendorffa. Historia – kultura – literatura = Eichendorff-Hefte. Geschichte – Kultur – Literatur”
- Rykała A., 2014, *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce z perspektywy geografii politycznej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, nr 17, s. 63–111.
- Sakson A., 2012, *Mniejszość niemiecka na Śląsku w świetle Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r.*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego”, nr 85, s. 1–5.
- Szczepański M.S., Śliz A., 2011, *Mozaikowy region etniczny i jego społeczne metamorfozy. Przypadek Górnego Śląska*, „Górnośląskie Studia Socjologiczne”, seria 2, s. 232–249.

- Szewczuk-Szturc M., 2023, *Sprawozdanie z pracy pełnomocnika wojewody śląskiego do spraw mniejszości narodowych i etnicznych za 2022 rok*, <https://www.gov.pl/attachment/44f88568-d1fc-4e29-ad9b-755cfd6a68ef> [dostęp: 17.04.2023].
- Szpociński A., 2015, *O niepamięci inaczej*, „Edukacja Humanistyczna”, nr 2 (33), s. 7–15.
- Szuścik U., 2004, „Zeszyty Eichendorffa” i „Rocznik Łubowicki” – nowe górnośląskie czasopisma, „Zaranie Śląskie. Seria Nowa”, r. 61, nr 9, s. 175–178.
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. 2005, nr 17, poz. 141.
- Wilk B., 2017, *Archiwum miejscem pamięci o ludziach nauki i kultury*, „Zarządzanie w Kulturze”, 18, z. 2, s. 195–217, <https://doi.org/10.4467/20843976ZK.17.012.7104>.
- Witek M., 2009, *Kultura jako element tożsamości narodowej i regionalnej w działalności mniejszości niemieckiej*, w: N. Honka, red., *Polityka kulturalna jako czynnik promocji i rozwoju regionu (na wybranych przykładach organizacji i instytucji użyteczności publicznej)*, Łubowice, Editio Silesia, s. 91–99.
- Wstępne wyniki NSP 2021 w zakresie struktury narodowo-etnicznej oraz języka kontaktów domowych, 11.04.2023, <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-wstepne/wstepne-wyniki-narodowego-spisupowszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2021-w-zakresie-struktury-narodowo-etnicznej-oraz-jezyka-kontaktow-domowych,10,1.html> [dostęp: 17.04.2023].

.....

Agnieszka Gołda, dr hab., profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, pracownik Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowej tej samej uczelni. Interesuje się teorią i historią bibliografii, spuścizną epistolograficzną śląskich uczonych, działalnością kulturalną mniejszości narodowych i etnicznych. Autorka ponad 100 tekstów naukowych, w tym: *Z zagadnień form bibliografii. Monografia bibliograficzna* (Warszawa 2005), *Teoria bibliografii w II Rzeczypospolitej* (Katowice 2018), *Materiały źródłowe do biografii ks. prof. Wincentego Myszora (katalog z opracowaniem)* (wspólnie z Katarzyną Tałuc; Katowice 2020).

.....